nom daglige notater som hun tok. Hun møter to kulturer.

Den ene er de gamle pasientene. De fleste av dem bor i store leiligheter som preges av fordums prakt, med fine gamle møbler, praktfulle malerier, tepper og kunst. De er ofte meget gamle og med mange og ofte alvorlige sykdommer og får inntil tre ganger daglig besøk fra hjemmesykepleien. Flesteparten er kvinner, og de har mistet sine nærmeste. To fellestrekk skiller seg ut: Det ene er at de er ensomme, for «alle deres er døde». De har slektninger, arvinger, men de er travelt opptatt med sitt. Derfor er ensomheten ofte overveldende og ødeleggende. Humoren har nok noen beholdt. En klappet seg på sitt hvite hode og sa om seksuallysten: «Det kan jo være fyr på peisen, selv om det er sne på taket!» Det andre trekket er at de ønsker å dø hjemme i sin egen seng, i fred og verdighet. De er livende redde for sykehus og sykehjem. Forfatteren opplever at ensomheten er det overveldende fellestrekket.

Den andre kulturen er hjemmesykepleien. Pleierne, bare kvinner, løper fra jobb til jobb. Listene deres er for lengst sprenget, men likevel kommer det stadige tillegg, fordi både de gamle og pleierne blir syke. Pleierne sykmelder seg fordi de er utslitt, selv om de vet at det går utover de andre, for de orker ikke mer. De løper etter stoppeklokkene og forsøker å klare de oppdragene administrasjonen har ført opp. Det er aldri tid til å sette seg ned, ta en kopp kaffe og snakke med de gamle. De må forholde seg til listene, de overfylte skittentøyskurvene og de stinkende søplebøttene.

Oppe i alt dette møter forfatteren Felicia, en gammel skrøpelig og kreftsyk dame på listen. Hun fortalte om den overveldende kjærligheten hun hadde opplevd med sin mann. De hadde bodd i flere år i Rom, og nå var mannen død. Hun bar på en siste drøm, og det var en tur til Rom for å gjenoppleve kjærligheten. Forfatteren ble med henne på en ukes tur til Roma, trillet henne omkring i rullestolen. Og Felicia gjenopplevde kjærligheten. Så dro de hjem, og neste morgen lå Felicia død i sengen sin etter å ha tatt en stor overdose sovemiddel. Forfatteren følte at Felicia hadde et lykkelig og takknemlig smil der hun lå.

Forfatteren skriver godt, ofte glitrende godt. Alle de små historiene om pasientene og pleierne er stor forfatterkunst. Mange i vårt samfunn ville ha glede av å lese denne boken og tenke over hvordan det er blitt og hva vi kan gjøre med det. Spesielt gjelder det selvfølgelig fastlegene og personalet i eldreomsorgen. Men aller mest gjelder det politikerne og byråkratene som har ansvaret for samfunnet og den veien vi går. Jeg håper boken får mange lesere.

Peter F. Hjort
Blommenholm

På dypt vann

Jacobsen S.
Passasjerer

317 s. Oslo: Aschehoug, 2009. Pris NOK 349
ISBN 978-82-03-21173-7

Den danske legen Steffen Jacobsen debuterte i 2008 (på norsk i 2009) som krimforfatter med boken *Passasjerer*. Handlingen er lagt til Sjøland og Bjørnøya, med avstikkere til Tromsø.

Vi møter den suksessrike forretningsmannen og milliardæren Axel Nobel og hans venn Jacob Nellen. Sistnevnte drepes med pil og bue under en jakt på Nobels gods. Tilsynelatende en jaktulykke, men leseren vet nokså umiddelbart at dette er et mord.

Vi aner underliggende konflikter, og det fremgår at utspringet for disse er et forlis ved Bjørnøya et år tidligere, der Nobel og Nellenmann var på seiltur sammen med den vakre unge kvinnen Anne Bjerke. Nobel og Nellenmann reddet seg selv, men etterlot den skadede og døende Anne Bjerke. Anne ble aldri funnet. Etterforskningen avslører tidlig at Annes bror Jonas, en habil bueskytter, tilsynelatende har gjemt drapsvapenet i sin egen garasje. At løsningen ikke er så enkel, forstår vi idet vi introduseres for en navnløs, ukjent person som hele tiden er på høyde med etterforskningen.

Deltidsarbeidende spillentusiast Robin Hansen er bokens politietterforsker. I krimlitteraturens brokete forsamling av bisarre etterforskere med utrent livsførsel og havarert privatliv, er han et sympatisk og oppfriskende bekjentskap. Hans overordnede Philipsen er langt mer karikert.

Den første halvdelens har en relativt slakk spenningskurve. Jacobsen er kunnskapsrik og har tendens til lange utredninger og blir i perioder noe doserende. Spesielt gjelder det seiling og båtlivets mange finesser, der en som aldri har satt sin fot i en seilbåt fort blir hektet av og tar lesepause. Likevel, når det er sagt, begeistrer likevel Jacobsen. Han behersker det som tross alt er viktigst, nemlig språket. Han har grep om dialogene, snert i formuleringene, og hans evne til å tegne flerdimensjonale karakterer vitner om psykologisk innsikt. Dette til tross for at hans hang til bruk av similer, sammenlikninger, til tider blir noe påtrengende. I første del er også begrepet «som om» gjentatt påfallende hyppig, opptil tre ganger på en side. Jacobsen kommer likevel unna fordi han faktisk er både tørrvittig og uvanlig assosiasjonsrik.

Hvorvidt leseren tilfredsstilles, avhenger i stor grad av opprullingen. Her blir Jacobsen for langdryg. De lange naturbeskrivelser og seilturens vidervedigheter blir for omstendelig og senker temperaturen i avslutningen. Skurkens motiver for å drepe seks personer var for undertegnede heller ikke åpenbare.

Likevel vil jeg uten å nøle anbefale *Passasjerer*. Jeg vil utvilsomt også lese hans neste bok, i håp om at han da har karet seg i land og fortøyd båten.

Jorun Thørring Loennechen
Trondheim

Når legen blir pasient

Rygh O.

Undring fra rullestolen

På jakt etter mestringskoden. 268 s, ill.
Oslo: Kolofon forlag, 2009. Pris NOK 295
ISBN 978-82-300-0602-3

Kollega Ola Rygh var nettopp blitt pensjonist da han i 1995 styrtet på sykkelen, brakk nakken og ble rullestolavhengig tetraplegiker. Nå har han utgitt sine refleksjoner om det å være pasient i møtet med helsevesen og trygde-

system, i perspektivet fra et langt livs virke i norske sykehus. Men først og fremst er det en beretning om det å aldri gi opp, en hyllest til familien som kraftkilde og en kjærlighetserklæring til kona, som mer enn noen annen har gitt støtte og hjelp.

Vi følger forfatteren på veien gjennom sjokkfasen i starten, da det ble bråstopp for det fysiske aktive livet som han verdsatte så høyt, og videre gjennom en Pandoras kiste med besvær, komplikasjoner og møter med kolleger og institusjoner med varierende sjarm. Han er mange ganger langt nede, men hentes hver gang opp igjen av ukuelig livsvilje og støtte fra de nærmeste.

Boken er utgitt på Kolofon. Her gis forfatterne i liten grad forlagsfaglige råd og korrektur, og fremstillingen lider noe av det. Historien veksler mellom tanker rundt organiseringen av sykehusene før og nå, nyere biologiske erkjennelser og amatør-filosofiske refleksjoner. Dette har opplagt vært gode mestringsverktøy for forfatteren, men for leseren blir det springende og i blant litt banalt. Noe virker selvsagt for en leser fra helsevesenet, men samtidig faginternt for den som står utenfor. Bokens sterkeste side blir derfor selve beretningen.

Forfatteren er født i 1926. Det er både imponerende og oppmuntrende at han i sin alder har klart å skape en engasjert og engasjerende bok.

Hvem passer så boken for? Vi trenger alle å minnes om dens hovedbudskap, at mestring nærmest forutsetter et kjærlig, støttende nærmiljø. For dem som sliter, er det inspirerende å lese hvordan tilsynelatende umulige hindringer likevel kan forseres eller omgås når viljen er sterk og den konstruktive stahet finnes. Og for oss som arbeider med syke, funksjonshemmede og pårørende, er det godt å bli minnet om fortvilelsen som utløses av dårlig faglighet og mangel på empati – og gleden og takknemligheten som følger av det gode møtet.

Knut Gjesdal

Hjertemedisinsk avdeling
Oslo universitetssykehus, Ullevål

Nytt blikk på Robert Koch og bakteriologiens historie

Gradmann C.

Laboratory disease

Robert Koch's medical bacteriology. 318 s, ill. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, 2009. Pris USD 35
ISBN 978-0-8018-9313-1

Kontinentets medisinhistorie er ofte vanskelig tilgjengelig for oss som ikke leser tysk eller fransk. Det er derfor noe av en begivenhet når Christoph Gradmanns bok *Krankheit im Labor* fra 2005 nå er å få i engelsk oversettelse.

Forfatteren tar for seg hvordan en av medisinenes mest sentrale disipliner, den medisinske bakteriologien, ble skapt og hvordan denne prosessen var intimt forbundet med biografien til den bakteriologiske superstjernen Robert Koch (1843–1910). Alle med interesse for bakteriologiens historie og Robert Kochs liv og virke vil finne denne boken interessant.

Det er imidlertid ikke en tradisjonell biografi fra vugge til grav Gradmann byr leseren på. Heller kan den kalles en intellektuell biografi som går i dybden på enkelttemaer som til sammen skal gi en forståelse av hvordan bakteriologien oppsto og hvordan den utviklet seg i sine første tiår. Boken består følgelig av fire klart atskilte enkeltstudier, i tillegg til en innledning.

I innledningen gjør forfatteren rede for

sin teoretiske og metodologiske tilnærming. Gradmanns perspektiv er eksplisitt ikke idéhistorisk. Det er ikke Kochs tenkning, men praksis som står i sentrum for analysen. Dette er dels inspirert av Georges Canguilhem's (1904–95) tese om at bakteriologien bedre kan forstås som en suksessrik praksis heller enn en teoretisk innovasjon, og delvis av Gerald Geisons *The private science of Louis Pasteur*, som, i tillegg til å sette standarden for hvordan man kunne kombinere vitenskapsstudier med biografi, særlig viste hvordan minuttøse laboratorienotater muliggjorde detaljerte analyser av forskerens praksis på en helt annen måte enn publiserte arbeider alene (1). Dette kan høres ut som en nærsynt og lite leseverdig tilnærming, men er det ikke, i hvert fall ikke i Gradmanns bok. Heller utmerker han seg med sin evne til å kombinere stor detaljrikdom i de ulike forskningsprosessene med de politiske, intellektuelle og vitenskapelige kontekstene som dels omga og dels var integrert i Kochs forskning.

Den første studien tar sikte på å plassere Kochs forskningsmessige bidrag til fremveksten av den praksis som skulle bli kjent som bakteriologien i slutten av 1870-årene. Gjennom å stille spørsmålet om hva som var den intellektuelle og kunnskapsmessige status da Koch entret banen, og ved å følge hvilke forskere og teknologier som påvirket Koch, kan Gradmann med stor nøyaktighet vise hva Kochs bidrag og originalitet besto i. For denne leseren fungerte den nøye gjennomgangen av forskningen innen botanikken og eksperimentell patologi i perioden 1840–78 – fra Jacob Henle (1809–85) publiserte sitt essay *Von den Miasmen und Contagien* til Koch publiserte sitt arbeid om miltbrannbasillen – som en øyeåpner. De fleste fremstillinger av bakteriologiens oppkomst lykkes nemlig ikke i å forklare hva det egentlig var som endret seg. Hva besto det nye i som muliggjorde den bakteriologiske revolusjon i medisinen? Dette spørsmålet bringes hos Gradmann ned på et nivå der det faktisk lar seg besvare gjennom å vise – helt konkret – hva slags konsepter og praksiser som gjorde det mulig for Koch få år senere å identifisere tuberkulose- og kolerabasilien, og slik starte «bakteriologiens tidsalder».

De tre følgende studiene; om Kochs forskning på tuberkulose (og særlig den famøse lanseringen av tuberkulin som terapeutisk middel); om forsøkene på å bringe bakteriologien til sykesengen gjennom å utvikle virksomme terapier; og til slutt om Kochs forskningsreiser til hovedsakelig tropiske strøk, gir alle nye, konkrete, detaljerte og tankevekkende perspektiver til bakteriologiens tidlige historie og Kochs biografi.

Gradmanns bok egner seg kanskje ikke som introduksjonsbok til bakteriologiens historie. Dens episodiske oppbygning og detaljerte analyser krever kan hende visse

forkunnskaper. Men for alle dem som mener å ha en viss forstand på hvordan bakteriologien oppsto og hvilken rolle Koch spilte, noe jeg antar at de fleste leger mener å vite, så vil denne boken garantert gi ny kunnskap. Kan hende vil den for leger også kunne gi næring til en annen måte å betrakte den kunnskapstradisjon de er en del av.

Morten Hammerborg

Uni Rokkansenteret
Bergen

Litteratur

1. Geison GL. *The private science of Louis Pasteur*. Princeton, NJ: University Press, 1995.

Leger i litteraturen og litterære leger

Surawicz B, Jacobson B.

Doctors in fiction

Lessons from literature. 202 s. Oxon: Radcliffe, 2009. Pris GBP 28
ISBN 978-1-84619-328-6

De undersøkelser denne anmelderen kjenner til, synes ikke å vise at leger har større interesse for litteratur enn andre akademikere. Likevel publiseres det stadig bøker om leger i litteraturen og leger som for-

fattere. Et Internett-søk vil avsløre 10–15 titler med dette innholdet bare de siste 20 årene. Radcliffe Publishing har ansvaret for en hel serie med sju slike utgivelser. Tilsvarende bøker om meteorologen eller aktuaren i litteraturen er ikke lett å finne.

Doctors in fiction er skrevet av en kardiolog og en profesjonell skribent fra kvinnebladfloraen. De angir å ville øke interessen for den klassiske litteratur blant leger med liten tid til boklige sysler og der bøkene har et innhold som burde interessere dem. Her vil det si legefignur i romaner og skuespill. 37 verk er referert: 26 romaner og 11 skuespill. Boken er litt tilfeldig innholdt i ni deler, som for eksempel idealistiske leger, tidlige leger, ødelagte karrierer og abort! Sju nobelprisvinnere er blant forfatterne, så vel som fire leger (Cronin, Munthe, Moor og Tsjekov). Oppsettet er egentlig ganske interessant og enkelt: Hver omtale starter med en kort biografi av forfatteren, deretter gjengis handlingen i boken/dramaet i en forkortet form. Deretter kommenteres de medisinske opplysningene i verket i forhold til forfatterens bakgrunn, hvor han kan ha hentet sin informasjon og hvordan opplysningene stemmer